

PÒRTIC

Els canvis que s'han produït recentment en els diversos nivells educatius han estat tan dràstics i tan profunds que es fan difícils d'assumir a curt termini. No tan sols s'han transformat el model de gestió de les institucions educatives —per la via de la privatització creixent— o els aspectes metodològics dels estudis —amb l'aplicació de disposicions confuses i divergents—, sinó que sobretot s'ha atacat el nucli de l'educació: l'estructura, els continguts i la finalitat que té en la societat actual. Poden les universitats i els instituts públics regir-se per criteris de l'empresa privada? Sí, naturalment, però el fracàs és segur. Com apunten diverses veus crítiques amb el panorama actual de l'educació, el canvi de paradigma, causat per la pressió del capitalisme neoliberal i l'aquiescència dels poders públics, ha convertit el món educatiu en una mena de «reducte amenaçat».

Mentre des de tribunes diverses es formulen crítiques a tort i a dret a la Secundària i a la Universitat, el professorat es resisteix, en primera línia, a devaluar o enfonsar encara més l'ensenyament públic. Perquè el fet d'aplicar directrius pedagògiques que les proves pilot o les experiències en altres sistemes educatius evidencien que són suïcides o, si més no, inoperants resulta un contrasentit que no pot ser gens saludable. Des dels òrgans de direcció o de govern, en canvi, s'accepten acríticament massa sovint, sota la pressió de les instàncies superiors, les consignes vingudes des de les altures —en bona part contradictòries o difuses— i tota l'equívoca faramalla conceptual —eficiència, eficàcia, excel·lència, competències, lideratge, flexibilitat, etcètera— plagiada dels valors empresarials del capitalisme més salvatge.

La sensació de «crisi», secundada del descrèdit cap a la professió docent i les batzegades que rep des de totes bandes, ha abocat bona

part del col·lectiu al desencís, a la desil·lusió i a la indefensió. A la secundària i a la Universitat, a peu d'aula, cada vegada es té més la certesa que s'assisteix a una degradació galopant en els continguts —la matèria dels somnis— i els nivells de coneixement exigibles. Les grans proclames polítiques i les campanyes publicitàries des de les instàncies educatives no serveixen per pal·liar la convicció que ni la reforma educativa, ni l'adaptació a l'EEES, no s'han fet bé. Per diverses raons. D'entrada, perquè no s'hi ha tingut present el professorat. Les «reformes» tant de la Secundària com, amb un abast diferent, de la Universitat no han partit del consens dels agents implicats, sinó de la imposició a cops de decret. Si amb això no n'hi hagués prou, les reformes s'han perpetrat sense destinar-hi els recursos humans i materials per fer-les viables. Perquè, en el fons, hi han jugat més interessos aliens, amb propostes de models divergents, que no pas estrictament educatius. Tot s'ha engiponat massa de pressa, de manera irreflexiva i confusional.

En aquest context, els continguts de llengua i literatura en els diversos nivells educatius han anat perdent, a cada nova reforma, un nou llençol del poc aixovar que els quedava. Tot i que la conjuntura històrica semblava, almenys en aparença, més favorable que en el segle xx, el fet evident és que la llengua i la literatura catalanes han vist reduït el pes creditici en els plans d'estudis de la secundària i de la universitat del segle xxi. És un fenomen que va en sentit contrari a allò que passa en altres països europeus, on les respectives llengües i literatures nacionals ocupen el lloc que els pertoca. Aquesta situació és deguda, bàsicament, a la incapacitat del govern català de torn —que té competències en educació, encara que siguin limitades per allò que dicta el *BOE*— per potenciar i prestigiar de debò la llengua i la literatura pròpies i, en paral·lel, a la pressió del Govern central per ampliar la presència simbòlica i real de l'únic codi lingüístic i literari —el castellà— que és considerat com a vàlid, d'acord amb la cosmovisió unitària de l'Estat espanyol.

A més dels reptes que la cultura catalana en general té al seu davant en un món de globalitzacions imposades i de la inèrcia de les polítiques educatives, l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes té uns desafiaments molt concrets que es poden deduir de l'ex-

periència del dia a dia a les aules. Els embats que rep de les forces exògenes i de les endògenes —les aules també són microreflexos de la societat— són tan forts que és gaire impossible de resistir-los. Externament, en una «societat de consum» (Bauman *dixit*), ha de lluitar contra el desprestigi generalitzat —i induït— de les humanitats i de la cultura, amb tots els valors que se'n deriven. Ha de fer front, també, al pes abassegador del *globalitarisme* i, en el cas local, al procés creixent de substitució lingüística de la llengua dominant, que converteix el català i la seva literatura en «superflus», «innecessaris» o «residuals».

Aula endins, l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes ha de vèncer no tan sols els nivells cada vegada més baixos de competència lingüística i literària, sinó especialment la ignorància o, en el pitjor dels casos, l'animadversió d'una part d'alumnes que han crescut en el descrèdit que hem indicat. Com pot saber un estudiant de secundària, per exemple, si li interessa la literatura catalana si no l'ha llegida ni estudiada mai, perquè la presència d'aquesta, malgrat el que diu la legislació, és cada vegada més tangencial en els currículums? Com pot tenir interès a millorar les capacitats expressives del català si, influït per missatges insistents vociferats des de mitjans poderosos i reiteradament hostils, considera que és una llengua de segona, accessòria, prescindible? La situació de la llengua i la literatura catalanes a les aules del segle XXI és, en aquest sentit, de jutjat de guàrdia. Des de fa temps, el col·lectiu del professorat se'n queixa, per activa o per passiva, però les autoritats educatives i la classe política s'estimen més mirar cap a una altra banda.

El llibre que teniu a les mans aplega els textos derivats del *I Simposi sobre l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes a la Secundària i a la Universitat. Com i què hem d'ensenyar a les aules del segle XXI?*, que va tenir lloc a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans el 14 d'octubre de 2009. Després dels parlaments de benvinguda, hi trobareu, com a primer bloc del contingut, la conferència inaugural, intitulada *Elogi de la gramàtica amb 24.000 apatxes*, de l'escriptor Ramon Solsona. A continuació, com a segon bloc, podreu gaudir de les ponències *Entre la legalitat i la realitat*, dels professors Jaume Aulet i Pere Martí, i *Ensenyar llengua i literatura a l'aula*, del

professor Anton Carbonell, textos que precedeixen les transcripcions de les intervencions del debat posterior. Tot seguit, en el tercer bloc, hi consten els comentaris que van exposar tres alumnes de Secundària i tres més d'universitat —Judit Busquets, Eloi Creus, Josep Andreu Palacios, Clàudia Roda, Irene Roma i Laia Terés— per a la taula rodona *Els estudiants s'expliquen*.

El quart bloc correspon a la presentació de projectes i d'assaigs pràctics: *L'experiència de l'ensenyament de la llengua a l'aula d'acollida*, a càrrec de Marcel Fité i Montserrat Guixer; *La literatura i les noves tecnologies*, d'Oriol Prat, i *Treballar la llengua des de la literatura*, de Llorenç Soldevila. El cinquè bloc està integrat per les intervencions escrites de la taula rodona *La didàctica de la llengua i de la literatura, avui*, en la qual van participar la professora Neus Faura i els professors Josep Camps, Jordi Solé i Camardons i Josep Francesc Delgado. Finalment, hi hem transcrit les paraules de cloenda del simposi, a cura de Montserrat Anton i Albert Jané.

En l'annex d'aquest volum, hi consta la proposta, elaborada per Pep Martorell, de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat Rovira i Virgili, d'un dels objectius nuclears d'aquest primer Simposi: la creació de l'Observatori sobre l'ensenyament de la llengua i de la literatura catalanes a la Secundària i a la Universitat. Aquest projecte té l'objectiu de contribuir a la millora de la qualitat de l'ensenyament d'aquestes matèries en els nivells educatius esmentats. Alhora, pretén fomentar la coordinació entre l'ESO i el Batxillerat i també la universitat pel que fa a l'ensenyament de la llengua i literatura catalanes arreu dels Països Catalans.

De les intervencions en aquest simposi, se'n desprèn un clam unànime a favor del que Joan Martí anomena, en la benvinguda, «un canvi de rumb» enèrgic que redreci una situació en caiguda lliure. No és una visió apocalíptica, sinó una constatació realista. Les aportacions al debat i a la reflexió són també una expressió de l'optimisme lúcid que vindica una acció conjunta del professorat de tots els nivells educatius per reconduir la situació abans que sigui massa tard. Si no hi ha una reacció política clara, un suport institucional decidit, que porti recursos econòmics i que dignifiqui la professió; si no hi ha una revisió a fons dels plans d'estudis, perquè la llengua i la literatura catalanes hi

tinguin una importància capital; si no es replantegen —amb la contribució decisiva del professorat— les metodologies i els continguts d'aquestes dues matèries; si no s'articula una política cultural ambiciosa en què l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes pugui emparar-se i guanyar en prestigi, si no som capaços de passar directament a l'ofensiva i mirar el futur amb esperança crítica, exigència i compromís, serà molt i molt difícil que puguem millorar-lo.

DANIEL CASALS i FRANCESC FOGUET
Coordinadors del simposi